

<https://doi.org/10.31108/2.2023.1.28.6>

УДК 159.92:613.86

Кіра Терещенко
Володимир Івкін

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ПСИХОЛОГІЧНИМ ЗДОРОВ'ЯМ ОСВІТНЬОГО ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Терещенко Кіра, Івкін Володимир. Толерантність до невизначеності та її зв'язок із психологічним здоров'ям освітнього персоналу в умовах воєнного часу.

Вступ. В умовах невизначеності, що породжена війною рф проти України, виникає необхідність сприяння розвитку толерантності до невизначеності персоналу організації різного типу. Серед таких організації чинне місце посідають заклади освіти.

Мета: Проаналізувати рівень розвитку толерантності до невизначеності та її зв'язок із психологічним здоров'ям освітнього персоналу в умовах воєнного часу.

Методи. Дослідження здійснювалось за допомогою комплексу методик «Психічне здоров'я в умовах війни», що включав діагностичні методики та анкету-паспортничку, які були спрямовані на вивчення різних аспектів психічного здоров'я персоналу освітніх організацій.

Результати. Проаналізовано показники толерантності до невизначеності освітнього персоналу в умовах воєнного часу. У результаті дослідження встановлено, що найбільш вираженими складовими толерантності до невизначеності є ставлення до складних завдань та надання переваги невизначеності. Встановлено, що понад чверті респондентів мають високий рівень загального показника толерантності до невизначеності. Показано, що серед компонентів психологічного здоров'я освітнього персоналу найбільш тісний зв'язок спостерігається між показниками толерантності до невизначеності й рефлексивно-особистісним, емоційним та операційно-функціональним компонентами («внутрішній контроль»).

Висновки. Констатовано, що загальний показник толерантності до невизначеності, а також складові толерантності до невизначеності (ставлення до складних завдань, надання переваги невизначеності та ставлення до невизначених ситуацій) пов'язані з основними компонентами психологічного здоров'я освітнього персоналу.

Ключові слова: толерантність до невизначеності, складові толерантності до невизначеності, психологічне здоров'я, компоненти психологічного здоров'я, воєнний час, освітній персонал.

Tereshchenko, Kira, Ivkin, Volodymyr. Educational staff's tolerance for uncertainty and its relationship with psychological health in wartime conditions.

Introduction. Uncertainty experienced by Ukrainians as a result of the war unleashed by the Russian Federation against Ukraine necessitates the development of tolerance for uncertainty among the staff of various types of organizations, including educational institutions.

Aim: to analyze the level of educational staff's tolerance for uncertainty and its relationship with their psychological health in wartime conditions.

Methods. The research was carried out using a set of instruments called "Mental Health in Conditions of War", which included assessment tools and a questionnaire, which were aimed at studying various aspects of mental health of the staff of educational organizations.

Results. Indicators of educational staff's tolerance for uncertainty in wartime conditions were analyzed. It was found that the most pronounced components of educational staff's tolerance for uncertainty in wartime conditions were "attitude to difficult tasks" and "preference for uncertainty". More than a quarter of the respondents had a high general index of tolerance for uncertainty. Among the components of educational staff's psychological health, the reflective-personal, emotional, and operational-functional components ("internal control") had the most significant relationship with the indicators of educational staff's tolerance for uncertainty in wartime conditions.

Conclusions. In wartime conditions, the general index as well as the components of educational staff's tolerance for uncertainty (attitude to complex tasks, preference for uncertainty, and attitude to uncertain situations) have relationship with the main components of educational staff's psychological health.

Key words: tolerance for uncertainty, components of tolerance for uncertainty, psychological health, components of psychological health, wartime, educational staff.

Вступ. В умовах невизначеності, що породжена війною рф проти України, виникає необхідність сприяння розвитку толерантності до невизначеності персоналу організацій різного типу. Серед таких організацій чинне місце посідають заклади освіти.

Термін «толерантність до невизначеності» введено Е. Frenkel-Brunswik (1949), згодом цей феномен досліджували А. Гусєв (2007). С. Литвин (2019), І. Томаржевська (2018), R.L. Craik (2001), А. Furnham & J. Marks (2013), Т. Ribchester (1995) та ін. Дослідники зазначають, що толерантність до невизначеності є інтегральною характеристикою особистості, багаторівневим та багатовимірним особистісним конструктом (Гусєв, 2007; Семиченко & Артюшина, 2019; Томаржевська, 2018).

Згідно з поглядами В. Семиченко та К. Артюшиної (2019), толерантність до невизначеності є біполярним виміром, на одному полюсі якого знаходиться толерантність до невизначеності, а на іншому – нездатність переносити невизначеність. Толерантність до невизначеності розглядається дослідницями як якість особистості, яка визначає здатність людини позитивно реагувати на ситуації невизначеності, діяти в умовах нечітко визначених цілей і завдань, неповної наявності вихідної інформації, долати її недостатність активними діями. На їхню думку, люди, толерантні до невизначеності, спокійно ставляться до нечітко сформульованих ідей, невизначених стимулів і ситуацій і навіть прагнуть до них (Семиченко & Артюшина, 2019).

Феномен *толерантності до невизначеності в освітньому середовищі* вивчали О. Брюховецька (2015), О. Милославська, О. Гуляєва, Є. Сапьян (2020), Г. Павленко (2019), В. Семиченко & К. Артюшина (2019), С. Хілько (2018) та ін. Зокрема, О. Брюховецька виокремлює основні характеристики толерантного до невизначеності керівника закладів загальної середньої освіти (Брюховецька, 2015).

У попередніх працях толерантність до невизначеності аналізувалась нами як один з чинників психологічного здоров'я освітнього персоналу в умовах соціальної напруженості під час пандемії COVID-19 (Карамушка та ін., 2021). Варто зазначити, що в сучасних дослідженнях поняття *психологічного здоров'я* розглядається не тільки як відсутність хвороб, але й як позитивне ставлення до життя в цілому, а також психологічне, духовне та соціальне благополуччя (Галецька, 2012; Кашлюк, 2017; Ярема, 2015; Lukat, Margraf, Lutz, van der Veld & Becker, 2016).

Як свідчать дослідження, у період війни та у повоєнний час відбувається значне погіршення психічного здоров'я та поширення психічних розладів серед різних верств населення (Bogic, Njoku & Priebe, 2015; Kastrup, 2006; Murthy & Lakshminarayana, 2006), що стосується також працівників освіти (Ramos, 2011). Між тим відсутність досліджень, присвячених вивченню толерантності до невизначеності як чинника психологічного здоров'я освітнього персоналу в умовах воєнного часу зумовила вибір теми нашого дослідження.

Мета дослідження: Проаналізувати рівень розвитку толерантності до невизначеності та її зв'язок із психологічним здоров'ям освітнього персоналу в умовах воєнного часу.

Завдання дослідження:

1. Дослідити рівень розвитку толерантності до невизначеності персоналу освітніх організацій та її складових в умовах воєнного часу.
2. Проаналізувати зв'язок толерантності до невизначеності із психологічним здоров'ям освітнього персоналу у воєнний час.

Методи та організація дослідження. Дослідження здійснювалось у квітні-травні 2022 року за допомогою комплексу методик «Психічне здоров'я в умовах війни», що включав діагностичні методики та анкету-паспортичку, які були спрямовані на вивчення різних аспектів психічного здоров'я персоналу освітніх організацій. Опитування здійснювалось за допомогою Google Form.

Для визначення толерантності до невизначеності використовувався «Опитувальник толерантності до невизначеності» Д. Маклейна (McLain, 1993). Опитувальник включає такі субшкали як ставлення до новизни, ставлення до складних завдань, ставлення до невизначених

ситуацій, надання переваги невизначеності, а також дає змогу визначити загальний показник толерантності до невизначеності.

Для дослідження структурних компонентів психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій в умовах війни використовувались такі методики.

Для вимірювання *емоційного компонента* психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій використовувалася «Методика «Самооцінка тривожності, фрустрованості, агресивності та ригідності» (Карамушка та ін., 2018). Вона дає можливість діагностувати такі негативні емоційні стани, як: тривожність, фрустрованість, агресивність та ригідність, які є виявами гострого стресу і мають тенденцію проявлятися в поведінці людини в кризових ситуаціях, до яких належить, зокрема, війна.

Вивчення *рефлексивно-особистісного компонента* психологічного здоров'я здійснювалося за допомогою «Шкали позитивного психічного здоров'я» (Positive Mental Health Scale (PMH-scale) J. Lukat, J. Margraf, R. Lutz, W.M. van der Veld & E.S. Becker, адаптація Л. Карамушки, О. Креденцер, К. Терещенко) (Lukat, Margraf, Lutz, van der Veld & Becker, 2016). Методика дає можливість визначити позитивну спрямованість психічного здоров'я, що в умовах війни є дуже суттєвим, оскільки позитивно «забарвлює» життєву активність людини, що дає можливість, на відміну від так званого «негативного психічного здоров'я», зберігати стресостійкість та встановлювати соціальні контакти з людьми.

Для діагностики *операційно-функціонального компонента* використовувався «Опитувальник для вимірювання локус контролю здоров'я» (Multidimensional Health Locus-of-Control Scales) (Kassianos, Symeou & Ioannou, 2016). Цей опитувальник складається з трьох шкал: шкали «внутрішнього локусу контролю» (відображає ступінь відчуття респондентами контролю над своїм здоров'ям); шкали «контролю «могутніми» іншими» (показує ступінь впевненості опитуваного в тому, що за його здоров'я несуть відповідальність «могутні інші», наприклад, лікарі, родичі тощо); шкали «контролю випадку» (вимірює, наскільки опитуваний переконаний в тому, що здоров'я залежить від випадку, везіння або долі). Орієнтація людини на використання того чи іншого виду локус контролю в умовах війни досить часто впливає на створення людиною хоча б відносної безпеки для себе та своїх рідних, вияви відповідальності за свою професійну та волонтерську активність під час війни тощо.

Вивчення соціально-демографічних та організаційно-професійних характеристик освітнього персоналу здійснювалось за допомогою спеціально розробленої анкети-паспортички, яка була складовою названого комплексу методик.

Обробка результатів здійснювалась методами математичної статистики (описові статистики та кореляційний аналіз) за допомогою програми SPSS (22 версія).

Дослідження проведено в рамках виконання науково-дослідної теми лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України «Технології забезпечення психологічного здоров'я та благополуччя освітнього персоналу в умовах соціальної напруженості» (2022-2024 рр., номер державної реєстрації 0122U000303; науковий керівник – дійсна членкиня НАПН України, докторка психологічних наук, професорка Л. Карамушка).

Вибірка дослідження. У дослідженні взяли участь 112 працівників освітніх організацій з м. Києва, м. Дніпра та Київської обл. Із них: 11,8% – чоловіки, 88,4% жінки; 61,8% – одружених, 38,4% – неодружених. За віком опитані розподілились так: 37,6 % – до 30 років, 18,8% – від 31 до 40 років, 20,5% – від 41 до 50 років, і 23,2% – понад 50 років. 43,8% опитаних не мали дітей, 26,8% мали одну дитину і 29,5% мали більше однієї дитини.

За освітою учасники дослідження були розподілені так: мали середню-спеціальну та незакінчену вищу освіту 13,4% опитаних, вищу освіту – 63,4%, мали науковий ступінь або навчались в аспірантурі (докторантурі) – 23,2%. За посадовим складом вибірка мала такий розподіл: 77,7% – працівники; 22,3% – керівники освітніх організацій.

Результати дослідження та їх обговорення. Виконуючи перше завдання емпіричного дослідження, проаналізовано *показники толерантності до невизначеності освітнього персоналу* в умовах воєнного часу. У результаті дослідження встановлено (табл. 1), що

найбільш вираженими складовими толерантності до невизначеності є ставлення до складних завдань ($M=4,48$, $SD=0,94$) та надання переваги невизначеності ($M=4,32$, $SD=0,97$). Менш вираженими складовими виступають ставлення до новизни ($M=4,22$, $SD=1,01$) та ставлення до невизначених ситуацій ($M=4,01$, $SD=0,92$). Що стосується показника толерантності до невизначеності в цілому, то він відповідає середньому рівню ($M=4,22$, $SD=0,84$).

Таблиця 1

Складові та загальний показник толерантності до невизначеності персоналу освітніх організацій (описові статистики)

Толерантність до невизначеності	Min	Max	M	SD
Ставлення до новизни	1,67	7,00	4,22	1,01
Ставлення до складних завдань	2,29	7,00	4,48	0,94
Ставлення до невизначених ситуацій	1,67	6,56	4,01	0,92
Надання переваги невизначеності	1,80	6,60	4,32	0,97
<i>Загальний показник толерантності до невизначеності</i>	1,95	6,79	4,22	0,84

Отримані дані щодо загального показника толерантності до невизначеності освітнього персоналу перевищують ті, які було отримано у 2020 році під час першої хвилі пандемії COVID-19 (Карамушка та ін., 2021). Окрім того, якщо за даними 2020 року найбільш виражена була складова ставлення до новизни освітнього персоналу, то в теперішньому дослідженні найбільш вираженою є складова ставлення до складних завдань, що може пояснюватися необхідністю комплексного вирішення завдань, які постали перед освітянами в умовах війни.

Констатовано, що найбільш представленим на високому рівні показником толерантності до невизначеності освітнього персоналу є ставлення до складних завдань (табл. 2). Зокрема, значна частина (42,0%) респондентів характеризуються високим рівнем ставлення до складних завдань. Окрім того, понад третини респондентів демонструють високий рівень надання переваги невизначеності (34,8%). Водночас менше чверті респондентів характеризуються високим рівнем ставлення до новизни (24,1%) та ставлення до невизначених ситуацій (22,3%).

У цілому результати дослідження свідчать про те, що понад чверті респондентів (27,7%) мають високий рівень загального показника толерантності до невизначеності, майже половина опитаних (49,1%) мають середній рівень вираженості цього показника, менше чверті (23,2%) опитаних характеризується низьким його рівнем (див. табл. 2). Варто вказати на те, що освітяни з високим рівнем толерантності до невизначеності більш схильні брати відповідальність за свої дії і ефективно діяти в умовах невизначеності, ніж особи з низьким рівнем толерантності до невизначеності, що важливо в умовах воєнного часу.

Таблиця 2

Рівень вираженості толерантності до невизначеності персоналу освітніх організацій (у % від загальної кількості опитаних)

Толерантність до невизначеності	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Ставлення до новизни	28,6	47,3	24,1
Ставлення до складних завдань	15,1	42,9	42,0
Ставлення до невизначених ситуацій	39,3	38,4	22,3
Надання переваги невизначеності	25,9	39,3	34,8
<i>Загальний показник толерантності до невизначеності</i>	23,2	49,1	27,7

Виконуючи друге завдання емпіричного дослідження, встановлено зв'язок між показниками толерантності до невизначеності та рівнем вираженості компонентів психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій в умовах воєнного часу (табл. 3). Виявлено негативний зв'язок між такими складовими емоційного компонента психологічного здоров'я освітнього персоналу, як: тривожність, фрустрованість та ригідність і складовими та загальним показником толерантності до невизначеності персоналу ($p < 0,05$; $p < 0,01$; $p < 0,001$). Отже, виражені негативні психічні стани персоналу (тривожність, фрустрованість та ригідність) супроводжуються більш низькими показниками толерантності до невизначеності працівників освіти.

Таблиця 3

Зв'язок між показниками толерантності до невизначеності та компонентами психічного здоров'я освітнього персоналу (r)

Компоненти психологічного здоров'я	Ставлення до новизни	Ставлення до складних завдань	Ставлення до невизначених ситуацій	Надання переваги невизначеності	Толерантність до невизначеності
Емоційний:					
а) Тривожність	-0,284**	-0,428***	-0,443***	-0,312**	-0,459***
б) Фрустрованість	-0,194*	-0,403***	-0,377***	-0,240*	-0,398***
в) Агресивність	0,071	0,007	0,008	0,097	0,021
г) Ригідність	-0,347***	-0,272**	-0,382***	-0,225*	-0,375***
Рефлексивно-особистісний	0,409***	0,484***	0,413***	0,471***	0,355***
Операційно-функціональний:					
а) «внутрішній контроль»	0,152	0,190*	0,262**	0,298***	0,243**
б) «контроль «могутніми іншими»	-0,004	-0,001	0,092	0,084	0,046
в) «контроль випадку»	-0,124	-0,247**	-0,110	-0,061	-0,182*

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Показано, що складові та загальний показник толерантності до невизначеності позитивно корелюють з рефлексивно-особистісним компонентом психологічного здоров'я освітнього персоналу ($p < 0,001$). Водночас загальний показник толерантності до невизначеності та такі її складові як ставлення до складних завдань, ставлення до невизначених ситуацій та надання переваги невизначеності позитивно корелюють зі складовою операційно-функціонального компоненту «внутрішній контроль» ($p < 0,05$; $p < 0,01$; $p < 0,001$) (див. табл. 3).

Окрім того, встановлено негативний зв'язок між загальним показником толерантності до невизначеності та такої її складової як ставлення до складних завдань, з одного боку, та складовою операційно-функціонального компоненту «контроль випадку», з іншого боку ($p < 0,05$; $p < 0,01$). Не виявлено зв'язок між показниками толерантності до невизначеності та складовою операційно-функціонального компоненту «контроль могутніми іншими» (див. табл. 3).

Висновки. Отримані результати показали, що за показниками толерантності до невизначеності освітнього персоналу найбільш вираженими її компонентами є ставлення до складних завдань та надання переваги невизначеності. Встановлено, що трохи більше ніж чверть респондентів мають високий рівень загального показника толерантності до невизначеності, отже, існують значні резерви розвитку толерантності до невизначеності персоналу освітніх організацій в умовах воєнного стану.

Констатовано, що загальний показник толерантності до невизначеності, а також найбільш виражені складові толерантності до невизначеності (ставлення до складних завдань, надання переваги невизначеності та ставлення до невизначених ситуацій) пов'язані з основними компонентами психологічного здоров'я освітнього персоналу. Показано, що серед компонентів психологічного здоров'я освітнього персоналу найбільш тісний зв'язок спостерігається між показниками толерантності до невизначеності й рефлексивно-особистісним, емоційним та операційно-функціональним компонентами («внутрішній контроль»).

Врахування результатів, отриманих у ході дослідження, сприятиме забезпеченню психологічного благополуччя освітнього персоналу в умовах війни.

Перспективи подальших досліджень. Перспективами подальшого дослідження вбачаємо аналіз особистісних та організаційних чинників, що впливають на толерантність до невизначеності персоналу освітніх організацій в умовах воєнного часу.

Література

1. Брюховецька, О. В. (2015). Психологічні особливості толерантності до невизначеності в управлінській діяльності як однієї зі складових професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів. *Проблеми сучасної психології*, 27, 70–81. Відновлено з <https://bit.ly/2SvJUDD>
2. Галецька, І. І. (2012). Психологічне здоров'я як проблема національної безпеки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, 2(1), 49–58.
3. Гусев, А. І. (2007). До проблеми формування та розвитку толерантності до невизначеності. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки*. № 17 (41), ч. 1. С. 101–113.
4. Карамушка, Л.М. (Ред.). (2021). *Психолого-організаційні детермінанти забезпечення психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій в умовах соціальної напруженості: монографія*. / Л. М. Карамушка, О. В. Креденцер, К. В. Терещенко [та ін.]. Київ–Львів: Видавець Вікторія Кундельська. Відновлено з [http://psychology-naes-ua.institute/userfiles/files/Karamushka%20\(1\).pdf](http://psychology-naes-ua.institute/userfiles/files/Karamushka%20(1).pdf)
5. Карамушка, Л. М. (Ред.). (2018). *Психологічні технології підготовки освітнього персоналу до розвитку організаційної культури в умовах соціальної напруженості: монографія*. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України.
6. Кашлюк, Ю.І. (2017). Психологічне здоров'я і психологічне благополуччя особистості як складові задоволеності життям. *Психологічний часопис*, 3(7), 47–58.
7. Литвин, С. В. (2019). Толерантність до невизначеності як психологічний конструкт. *Psychological Journal*, 1(21), 90–107. DOI: 10.31108/1.2019.1.21.6
8. Милославська, О. В., Гуляєва, О. В., & Сапьян, С. О. (2020). Особливості толерантності до невизначеності працюючих студентів. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Психологія»*, 69, 16–22. DOI: 10.26565/2225-7756-2020-69-02
9. Павленко, Г.В. (2019). Толерантність до невизначеності як ресурс психологічного благополуччя студентів. *Актуальні проблеми психології*, 47(7), 208–219.
10. Семиченко, В., & Артюшина, К. (2019). Проблема невизначеності у теорії та практиці вищої школи. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія*, 2(15), 141–152. Відновлено з <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/41847>
11. Томаржевська, І. В. (2018). Феномен «толерантність до невизначеності» і його психологічний аналіз. *Психологічний журнал*, 1. Відновлено з <http://psyj.udpu.edu.ua/article/view/152564>
12. Хілько, С. О. (2018). Психологічні умови формування толерантності до невизначеності у майбутніх психологів. *Дис. канд. психол. наук*. Київ.
13. Ярема, Н. Ю. (2015). Психологічне здоров'я особистості. *Юридична психологія*, 2, 106–115.
14. Bogic, M., Njoku, A. & Priebe, S. (2015). Long-term mental health of war-refugees: a systematic literature review. *BMC Int Health Hum Rights*, 15, DOI: <https://doi.org/10.1186/s12914-015-0064-9>
15. Craik, R. L. (2001). A tolerance for ambiguity. *Physical Therapy*, 81, 1292.
16. Frenkel-Brunswick, E. (1949). Intolerance of ambiguity as an emotional and perceptual personality variable. *Journal of Personality*, 18, 108–143. DOI: 10.1111/j.1467-6494.1949.tb01236.x

17. Furnham, A., & Marks, J. (2013). Tolerance of Ambiguity: A Review of the Recent Literature. *Psychology*, 4(9), 717–728. DOI: 10.4236/psych.2013.49102
18. Kassianos, A. P., Symeou, M., & Ioannou, M. (2016). The health locus of control concept: Factorial structure, psychometric properties and form equivalence of the Multidimensional Health Locus of Control scales. *Health Psychology Open*. DOI: <https://doi.org/10.1177/2055102916676211>
19. Kastrup, M. C. (2006). Mental health consequences of war: gender specific issues. *World psychiatry: official journal of the World Psychiatric Association (WPA)*, 5(1), 33–34.
20. Lukat, J, Margraf, J., Lutz, R., van der Veld, W. M., & Becker, E S. (2016). Psychometric properties of the Positive Mental Health Scale (PMH-scale). *BMC Psychology*, 4(8). DOI: <https://doi.org/10.1186/s40359-016-0111-x>
26. McLain, D. L. (1993). The MSTAT-I: A new measure of an individual's tolerance for ambiguity. *Educational and Psychological Measurement*, 1(53), 183-189.
21. Murthy, R. S. & Lakshminarayana, R. (2006). Mental health consequences of war: a brief review of research findings. *World psychiatry : official journal of the World Psychiatric Association (WPA)*, 5(1), 25–30.
22. Ramos, J. S. (2011). Vicarious trauma, self-care, and emotional exhaustion in a sample of El Salvador teachers. *ProQuest Dissertations & Theses Global*. Retrieved from <http://search.proquest.com/docview/909492519/>
23. Ribchester, T. (1995). Tolerance of ambiguity: A review of the concept, its measurement and applications. *Current Psychology*, 14, 179–199.

References

1. Bryukhovetska, O. V. (2015). Psykholoģichni osoblyvosti tolerantnosti do nevyznachenosti v upravlinskii dialnosti yak odniyeyi zi skladovykh profesiinoi tolerantnosti kerivnykiv zagalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv [Psychological features of tolerance for uncertainty in manager's work as a component of professional tolerance of heads of general educational institutions]. *Problemy suchasnoi psykholoģii*, 27, 70–81. <https://bit.ly/2SvJUDD> [In Ukrainian]
2. Galetska, I. I. (2012). Psykholoģichne zdorovya yak problema natsionalnoi bezpeky [Psychological health as a problem of national security]. *Naukovyi visnyk Lvivskogo derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav*, 2(1), 49–58. [In Ukrainian]
3. Gusyev, A. I. (2007). Do problemy formuvannya ta rozvytku tolerantnosti do nevyznachenosti [The problem of formation and development of tolerance for uncertainty]. *Naukovyi chasopys Natsionalnogo pedagogichnogo universytetu imeni M. P. Dragomanova. Seria # 12. Psykholoģichni nauky*, 17(41), 101-113. [In Ukrainian]
4. Karamushka, L. M. (Ed.). (2021) [Psychological and organizational determinants of psychological health of the staff of educational organizations in conditions of social tension]. *Psykholoģo-organizatsiini determinanty zabezpechennya psykholoģichnogo zdorovya personalu osvitykh organizatsii v umovakh sotsialnoi napruzhenosti: monografiya*. Vydavets Viktoriya Kundelska. [http://psychology-naes-ua.institute/userfiles/files/Karamushka%20\(1\).pdf](http://psychology-naes-ua.institute/userfiles/files/Karamushka%20(1).pdf) [In Ukrainian]
5. Karamushka, L. M. (Ed.). (2018) [Psychological technologies for educators' training in the development of organizational culture in conditions of social tension]. *Psykholoģichni tekhnologii pidgotovky osvitynogo personalu do rozvytku organizatsiinoi kultury v umovakh sotsialnoi napruzhenosti*. Instytut psykholoģii imeni G. S. Kostyuka NAPN Ukrainy. [In Ukrainian]
6. Kashlyuk, Yu. I. (2017). Psykholoģichne zdorovya i psykholoģichne blagopoluchchya osobystosti yak skladovi zadovolenosti zhyttyam [Mental health and psychological well-being of the individual as components of life satisfaction]. *Psykholoģichni chasopys*, 3(7), 47–58. [In Ukrainian]
7. Lytvyn, S. V. (2019). Tolerantnist do nevyznachenosti yak psykholoģichni konstrukt [Tolerance for uncertainty as a psychological construct]. *Psychological Journal*, 1(21). 90–107. <https://doi.org/10.31108/1.2019.1.21.6> [In Ukrainian]
8. Myloslavskaya, O. V., Gulyayeva, O. V., & Sapyan, Ye. O. (2020). Osoblyvosti tolerantnosti do nevyznachenosti pratsyuyuchykh studentiv [Features of tolerance for uncertainty in working students]. *Visnyk Kharkivskogo natsionalnogo universytetu imeni V. N. Karazina. Seria «Psykholoģia»*, 69, 16–22. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2020-69-02> [In Ukrainian]
9. Pavlenko, G. V. (2019). Tolerantnist do nevyznachenosti yak resurs psykholoģichnogo blagopoluchchya studentiv [Tolerance for uncertainty as a resource of students' psychological well-being]. *Aktualni problemy psykholoģii*, 47(7). 208–219. [In Ukrainian]
10. Semychenko, V., & Artyushyna, K. (2019). Problema nevyznachenosti u teorii ta praktytysi vyschoi shkoly [The problem of uncertainty in the theory and practice of higher education]. *Visnyk Natsionalnogo aviatorsinogo universytetu. Seria: Pedagogika. Psykholoģia*, 2(15). 141–152. <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/41847> [In Ukrainian]
11. Tomarzhavska, I. V. (2018). Fenomen «tolerantnist do nevyznachenosti» i iogo psykholoģichni analiz [The phenomenon of tolerance for uncertainty and its psychological analysis]. *Psykholoģichni zhurnal*, 1. <http://psyj.udpu.edu.ua/article/view/152564> [In Ukrainian]
12. Khilko, S. O. (2018). *Psykholoģichni umovy formuvannya tolerantnosti do nevyznachenosti u maibutnikh psykholoģiv [Psychological conditions for the formation of tolerance for uncertainty in future psychologists]* [PhD thesis, Institute of Adults' Education]. Kyiv. [In Ukrainian]
13. Yarema, N. Yu. (2015). Psykholoģichne zdorovya osobystosti [Psychological health of the individual]. *Yurydychna psykholoģia*, 2, 106–115. [In Ukrainian]
14. Bogic, M., Njoku, A., & Priebe, S. (2015). Long-term mental health of war-refugees: a systematic literature review. *BMC Int Health Hum Rights*, 15, <https://doi.org/10.1186/s12914-015-0064-9>

15. Craik, R. L. (2001). A tolerance for ambiguity. *Physical Therapy, 81*, 1292.
16. Frenkel-Brunswik, E. (1949). Intolerance of ambiguity as an emotional and perceptual personality variable. *Journal of Personality, 18*, 108–143. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1949.tb01236.x>
17. Furnham, A., & Marks, J. (2013). Tolerance of Ambiguity: A Review of the Recent Literature. *Psychology, 4*(9), 717–728. <https://doi.org/10.4236/psych.2013.49102>
18. Kassianos, A. P., Symeou, M., & Ioannou, M. (2016). The health locus of control concept: Factorial structure, psychometric properties and form equivalence of the Multidimensional Health Locus of Control scales. *Health Psychology Open*. <https://doi.org/10.1177/2055102916676211>
19. Kastrup, M. C. (2006). Mental health consequences of war: gender specific issues. *World psychiatry: official journal of the World Psychiatric Association (WPA), 5*(1), 33–34.
20. Lukat, J, Margraf, J., Lutz, R., van der Veld, W. M., & Becker, E S. (2016). Psychometric properties of the Positive Mental Health Scale (PMH-scale). *BMC Psychology, 4*(8). <https://doi.org/10.1186/s40359-016-0111-x>
27. McLain, D. L. (1993). The MSTAT-I: A new measure of an individual's tolerance for ambiguity. *Educational and Psychological Measurement, 1*(53), 183-189.
21. Murthy, R. S. & Lakshminarayana, R. (2006). Mental health consequences of war: a brief review of research findings. *World psychiatry : official journal of the World Psychiatric Association (WPA), 5*(1), 25–30.
22. Ramos, J. S. (2011). Vicarious trauma, self-care, and emotional exhaustion in a sample of El Salvador teachers. *ProQuest Dissertations & Theses Global*. <http://search.proquest.com/docview/909492519/>
23. Ribchester, T. (1995). Tolerance of ambiguity: A review of the concept, its measurement and applications. *Current Psychology, 14*, 179–199.

Відомості про авторів

Терещенко Кіра Володимирівна, докторка психологічних наук, старша наукова співробітниця лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Київ, Україна.

Tereshchenko, Kira, Dr., senior researcher, Laboratory of organizational and social psychology, G.S. Kostiuk Institute of psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

E-mail: kteresh75@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1149-2704>

Івкін Володимир Миколайович, кандидат психологічних наук, доцент, старший науковий співробітник лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Київ, Україна.

Ivkin, Volodymyr, PhD, Assoc. Prof., senior researcher, Laboratory of organizational and social psychology, G.S. Kostiuk Institute of psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

E-mail: vivushka808@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9642-8164>

Отримано 1 лютого 2023 р.
Рецензовано 20 лютого 2023 р.
Прийнято 27 лютого 2023 р.